

prof. dr hab. Anna Wójcik-Karpacz

Kielce, 18.09.2023 r.

Instytut Zarządzania

Wydział Prawa i Nauk Społecznych

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. inż. Tomasza Motławskiego

pt.: *Determinanty innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce*

napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Barbary Bojewskiej, prof. SGH

Wstęp

Podstawą wydania opinii jest pismo prof. dr hab. Marii Aluchny, Przewodniczącej Rady Naukowej dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie z dnia 4 lipca 2023 roku stwierdzające, iż uchwałą (nr 269 z dnia 3 lipca 2023 r.) Rady Naukowej ww. dyscypliny zostałam powołana na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr. inż. Tomasza Motławskiego pt. *Determinanty innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce*.

Konkluzja oceny recenzowanej rozprawy

Uważam, że rozprawa doktorska mgr. inż. Tomasza Motławskiego pt. *Determinanty innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce* stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata, jak i wystarczający poziom umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Uzasadnienie oceny recenzowanej rozprawy

Tytuł precyzyjnie oddaje zawartość rozprawy doktorskiej. Generalnie struktura książki jest poprawna, bo Kandydat przyjmuje układ rozprawy doktorskiej teoria-empiria i w zasadzie

części teoretyczne są spójne z przeprowadzonym procesem badawczym z tym, że jej aktualny układ nie zawiera części dedykowanej metodyce badań empirycznych.

Wspomnę pokrótce, że rozprawa doktorska składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych wstępem i domknięta jest zakończeniem, wnioskami i rekomendacjami. Praca zawiera bibliografię, spisy rysunków, tabel oraz załącznik w postaci autorskiego kwestionariusza ankiety. Każdy z czterech rozdziałów składa się z kilku podrozdziałów. To we wstępie Kandydat uzasadnia podjęcie tematu, wskazuje lukę poznawczą i badawczą, cele pracy, pytania badawcze, przedstawia wykorzystane metody badawcze, jak i uzasadnia wybór branży. Wstęp zawiera również - zdaniem Kandydata - model badawczy przedstawiony na rysunku 1, natomiast - moim zdaniem - jest to graficzna forma procesu badawczego. Ponadto we wstępie znajdują się opisy czterech rozdziałów i zakończenia.

Tematyka przedstawionej do oceny ww. rozprawy doktorskiej wpisuje się jednoznacznie w dyscyplinę nauki o zarządzaniu i jakości. Zainteresowanie akademickie determinantami innowacji, w tym innowacji organizacyjnych, czy monitorowanie poziomu innowacyjności organizacji jest ciągle aktualne teoretycznie i empirycznie.

W ostatnich latach wiele innowacji realizuje się w branży usług finansowych w Polsce (s. 90-98), co sprawia, że przedstawione w dysertacji problemy intrygują do dalszych eksploracji naukowych. Przy tym, taki charakter dociekań naukowych, jak obecnie oceniane, ma również swoje skutki dla organizacji operujących w tym sektorze (s. 163-164).

Wobec tego, słuszne jest, aby podejmować przedsięwzięcia badawcze służące aktualizowaniu wiedzy na tym polu także w odniesieniu do branży usług finansowych w Polsce. Dodam, że Kandydat dostarczył argumenty wskazujące, że branża ta jest innowacyjna, i są obszary nie objęte jeszcze badaniami naukowymi, czy raportowaniem np. przez GUS (s. 85). Kandydat ustalił m.in., że praktycy/naukowcy zazwyczaj skupiają się na innowacjach produktowych lub procesowych. Przy tym, według ustaleń mgr. inż. Tomasza Motławskiego branża usług finansowych w Polsce nie była dotąd częstym podmiotem badań dotyczących innowacji organizacyjnych. Co wskazuje, że zasadne są dalsze badania dotyczące tematu określonego tytułem rozprawy doktorskiej celem poznania, zrozumienia i wyjaśnienia nierozwiązanych dotąd kwestii w tej branży. Kandydat stwierdził bowiem bądź to braku odpowiedzi naukowych bądź niewystarczające odpowiedzi na postawione pytania wynikające

z aktualnego stanu wiedzy. Przedstawiam zatem zestaw pytań badawczych postawionych w rozprawie doktorskiej:

- 1) Czy przedsiębiorstwa w branży usług finansowych są innowacyjne?
- 2) Jakiego rodzaju innowacje przeważają w branży usług finansowych?
- 3) Jakie są najważniejsze czynniki mające wpływ na zdolność do innowacji w branży usług finansowych?
- 4) Jakie są najważniejsze czynniki mające wpływ na zdolność do innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce?
- 5) Jakie są korzyści z wdrażania innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce?
- 6) Jakie są bariery wdrażania innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce?

Powyższe pytania badawcze wskazują, że w badaniach naukowych pozostają wciąż niezagospodarowane luki poznawcze i badawcze w zakresie identyfikacji stymulant i barier działalności innowacyjnej organizacji operujących w branży usług finansowych w Polsce.

Scharakteryzowany w pracy obszar problemowy (luka poznawcza, s. 7) pozwolił na sformułowanie głównego celu pracy oraz celów szczegółowych.

Głównym celem rozprawy była „*identyfikacja czynników (determinant) najsilniej wpływających na innowacyjność sektora usług finansowych ze szczególnym uwzględnieniem innowacji organizacyjnych i specyfiki branży usług finansowych w Polsce*” (s.8). Natomiast zestaw celów szczegółowych powiązanych z głównym celem rozprawy doktorskiej obejmował:

- *analizę czynników determinujących innowacje organizacyjne wdrażane w przedsiębiorstwach z branży usług finansowych działających w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem czynników wewnętrznych i zewnętrznych, jako czynników sprzyjających lub ograniczających tworzenie i wdrażanie innowacji organizacyjnych;*
- *ocena wpływu czynników determinujących innowacje organizacyjne wdrażane w przedsiębiorstwach z branży usług finansowych działających w Polsce i innowacji organizacyjnych na innowacyjność w branży usług finansowych w Polsce;*

- określenie działań niezbędnych do zwiększania zdolności do innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce;
- opracowanie modelu autorskiego, który określi wpływ determinant na poziom zdolności do innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce.” (s. 8).

Mgr inż. Tomasz Motłowski pisze, że praca miała także na celu „*przede wszystkim określenie, jak i ograniczenie luki badawczej w danym zakresie*” (s. 7-8).

W tym miejscu chcę jednak zaznaczyć, że mam pewne uwagi co do wyżej przytoczonych celów szczegółowych rozprawy doktorskiej. Sądzę bowiem, że niektóre cele zostały błędnie sformułowane, ponieważ nie może być dokonana „*ocena wpływu (...) i innowacji organizacyjnych na innowacyjność w branży usług finansowych w Polsce*” w sytuacji, gdy oba konstrukty, tj.: „*innowacje organizacyjne*” (s. 185-187) i „*innowacyjność*” (s. 14) oraz dalej narzędzie pomiaru obejmujące składowe tego konstrukt (pyt. 1 – załącznik 1- kwestionariusz ankiety na s. 182) mierzone są liczbą wdrożonych innowacji i co ważne, konstrukt „*innowacyjność*” nazwany „*zdolnością do innowacji*” (s. 14) zawiera już w sobie jako składową także „*innowacje organizacyjne*” (s. 182), a tego Kandydat nie wziął pod uwagę.

Co więcej, analiza treści pracy dopiero odsłania, że Kandydat traktuje w części empirycznej i w opracowanych samodzielnie narzędziach pomiaru konstrukt „czynniki” tylko w znaczeniu stymulant (s. 184 – ogólny wykaz czynników; s. 188-189 - czynniki wewnętrzne i zewnętrzne), a nie bierze pod uwagę faktu, że niektóre z tych czynników mogą także hamować działalność innowacyjną badanych organizacji (np.: potencjał finansowy, potencjał ludzki, potencjał rzeczowy, poza tym współpraca międzynarodowa, dalej koniunktura, wpływ państwa, prawa przyrody są czynnikami - moim zdaniem - powierzchownie określonymi i wylistowanymi – s. 188-189). Dodam, że czynniki o przeciwnym charakterze, czyli bariery Kandydat wylistował i zbadał odrębnie (s. 191). Takie wylistowanie „czynniki” i odrębnie „barier” jest niespójne z tym, co Kandydat pisze w części teoretycznej, a mianowicie: „*Poszczególne determinanty mogą mieć również charakter przeciwny, dlatego wpływ tych czynników na innowacje i procesy innowacyjne może być pozytywny bądź negatywny.*” (s. 39). Ta niespójność w podejściu do konstrukt „czynniki” i jednocześnie zamiennie w stosunku do niego używanego konstrukt „determinanty” ma zatem swoje konsekwencje

widoczne m.in. w opracowanym autorskim narzędziu pomiaru. Kandydat na bazie przeglądu literatury wylistował te czynniki i traktował je jako wyłącznie stymulanty w zrealizowanych badaniach empirycznych, wynikach badań i wnioskach. Wobec tego, oceniając tę rozprawę wzięłam pod uwagę ten aspekt. Jednocześnie chcę podkreślić, że gdyby kiedykolwiek miało dojść do opublikowania tej rozprawy koniecznie te kwestie należy odpowiednio skorygować. Przykładowo zmienne „pozytywne” w analizie danych mogą być określone mianem „stymulanty”, natomiast zmienne „negatywne” w analizie danych mogą być określone mianem „destymulanty”.

Kontynuując recenzję rozprawy doktorskiej chcę podkreślić, że realizacja wskazanych powyżej zamierzeń badawczych (celu głównego i celów szczegółowych) wiązała się z uprzednim rozpoznaniem dotychczasowych ustaleń badawczych.

Solidny przegląd literatury umożliwił Kandydatowi zbudowanie podstaw teoretycznych konstruktów „*innowacje*” (rozdz. 1, s. 16-38), zidentyfikowanie rodzajów i celów innowacji. Kandydat wskazał też którą z definicji terminu „*innowacje*” (s. 38) przyjął w badaniach, co jest właściwym zabiegiem. Jednakże, pojęcia „*innowacyjności*” (s. 14), „*zdolności do innowacji organizacyjnych*” (s.14, s. 158) i „*innowacji*” nie zostały rozróżnione. Szkoda, że przegląd ten nie uwzględnia różnic w konceptualizacji tych pojęć w sytuacji, gdy wymienione konstrukty pojawiają się także w sformułowanych celach rozprawy doktorskiej.

Poza tym, Kandydat pisze „*Na potrzeby pracy przyjęto następujący wskaźnik innowacyjności (zdolności do innowacji) oparty na liczbie innowacji wdrożonych w okresie trzyletnim (...)*” (s. 14). Na tej podstawie przyjął, że mgr inż. Tomasz Motławski traktuje w tym przedsięwzięciu badawczym „*innowacyjność*” jako cechę (atrybut) organizacji, którą niektórzy autorzy postrzegają jako zdolność do wprowadzania innowacji.

Co ważne, pogląd ten coraz częściej pojawia się w literaturze przedmiotu i traktuje „*innowacyjność*” jako atrybut organizacji świadczący o jej zdolności do wprowadzania innowacji, którą można mierzyć i oceniać, co w realizowanych badaniach empirycznych i niniejszej rozprawie doktorskiej (zob. np. – kwestionariusz ankiety) mgr inż. Tomasz Motławski uczynił. Stąd, jak wspomniałam, przyjął, że Kandydat reprezentuje powyżej wskazane podejście. Szkoda jednak, że w tym zakresie studia są mocno ograniczone, bo sprowadzają się zaledwie do raportu PARP (s. 14) a nie literatury fachowej na ten temat.

Co więcej, rezultaty przeglądu literatury odnoszącej się do identyfikacji pojmowania innowacji organizacyjnych i ich rodzajów pozwoliły na opracowanie kolejnego narzędzia pomiaru (s. 186-187). Dobrym posunięciem zarówno w odniesieniu do miar innowacji, w tym innowacji organizacyjnych jest dołączenie do narzędzia pomiaru opisu badanych zmiennych w kwestionariuszu ankiety.

Poza tym, rezultaty przeglądu literatury pozwoliły Kandydatowi na rozpoznanie szeregu determinant innowacji (rozdział 1, p. 1.4, s. 39-45), w tym innowacji organizacyjnych (rozdz. 2, p. 2.1, s. 65-70) a w dalszych krokach opracowanie autorskiego narzędzia pomiaru determinant wdrażania innowacji (s. 183-184) oraz determinant wewnętrznych i zewnętrznych wdrażania innowacji organizacyjnych (s. 188-189). Szkoda jednak, że czytelnik musi się domyślać, które z opisanych w części teoretycznej czynników będą (nie)wykorzystane na dalszym etapie postępowania badawczego (operacjonalizacji zmiennych) i dlaczego? Dodam, że w części teoretycznej przedstawionych czynników jest znacznie więcej niż później wykorzystanych w opracowanym narzędziu pomiaru. Dopiero wnikliwa analiza treści zawartych w podrozdziale 1.4 i odpowiednio w 2.1 pozwala na ich identyfikację i dopasowanie źródeł do stwierdzeń ujętych w kwestionariuszu ankiety, co znacznie utrudnia odbiór narzędzia pomiaru, bo nie ma wydzielonej części dotyczącej ściśle operacjonalizacji zmiennych. W pracach naukowych powinno być jasno określone, które stwierdzenia z jakich źródeł wykorzystano i dlaczego, a tego niestety brak, jeśli bierzemy pod uwagę ww. determinanty innowacji, w tym innowacji organizacyjnych. Podobne uwagi odnoszę do wylistowania korzyści z wdrażania innowacji organizacyjnych.

Stwierdzam zatem, że poza jednym konstruktom tj. „zdolność do wdrażania innowacji organizacyjnych” (brak konceptualizacji) główne konstrukty zostały odpowiednio wyjaśnione i Kandydat opracował dla nich autorskie miary. Z tym jednak, że pomiar poprzez subiektywne opinie respondentów nie mierzy zjawiska *per se*, taki pomiar może prowadzić do błędnych wyników, ponieważ respondenci mają subiektywne opinie czy punkty odniesienia, a tego Kandydat w rozprawie doktorskiej nie wziął pod uwagę, choć powinien i na przyszłość powinien brać takie kwestie pod uwagę.

Doceniam jednak fakt, że kwestionariusz ankiety posiada autorski charakter, a jego opracowanie poprzedzały liczne przeglądy literatury. Stosowne uwagi w odniesieniu do

konstruktów i ich miar zawarłam w innych fragmentach niniejszej recenzji, na co, jak wspomniałam powyższej, Kandydat w przyszłości powinien zwrócić szczególną uwagę doskonaląc swój warsztat badawczy.

Co więcej, autorska sekwencja postępowania badawczego jest właściwa do podjętej tematyki. Oznacza to, że odpowiednia do podjętego przedsięwzięcia badawczego procedura badawcza i następnie jej implementacja pozwoliła na pozyskanie i opracowanie nie tylko danych wtórnych, ale i pierwotnych (ilościowe badania empiryczne), analizę wyników i ustaleń badawczych - choć Kandydat słusznie twierdzi – nie można ich uogólniać na całą populację generalną (s. 163).

Wyniki badań ujawniają m.in. wprowadzone rodzaje innowacji, ze szczególnym uwzględnieniem innowacji organizacyjnych implementowanych przez ankietowane organizacje operujące w sektorze usług finansowych na terenie Polski i osiągnane dzięki nim korzyści. Kandydat ustalił tytułowe determinanty, czyli główne stymulatory (wewnętrzne/zewnętrzne) i bariery wdrażania innowacji, w tym organizacyjnych. Oprócz wykorzystanych w części empirycznej prostych statystyk opisowych Kandydat podjął próbę określenia zależności statystycznych pomiędzy zmiennymi i opisał ich efekty wraz z ujawnionymi ograniczeniami ww. analiz statystycznych, co jest właściwym zabiegiem. Mam jednak uwagi do zawartości i tytułu rys. 38 [Założenia do modelu determinant innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce (lata 2018-2020)]. Uważam bowiem, że nie są na nim przedstawione założenia, ponieważ ani wykaz stymulant ani wskaźnik „*zdolności do innowacji organizacyjnych*” nie są założeniami (wskaźnik ten jest prezentowany w rozprawie już znacznie wcześniej na s. 14).

Podsumowując, mgr inż. Tomasz Motławski wykazał się wystarczającą umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Obrany tok autorskich wywodów jest wyrazem ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

W moim przekonaniu rozprawa doktorska stanowi nowatorskie rozwiązanie poprawnie zidentyfikowanego problemu naukowego z zakresu nauk o zarządzaniu i jakości sprowadzającego się do udzielenia odpowiedzi - choć zdarzyło się, że niepełnych - na postawione pytania badawcze.

W świetle powyższego mogę stwierdzić, że przygotowana pod kierunkiem naukowym dr hab. Barbary Bojewskiej, prof. SGH rozprawa doktorska autorstwa mgr. inż. Tomasza Motławskiego pt.: *Determinanty innowacji organizacyjnych w branży usług finansowych w Polsce* spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim. W związku z tym wnioskuję o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

Anna Wójcik-Karpacz